

id. pag. 359. Sempervivum. 9 × 12 opname. Namiddag. Geen zon en geen wind. Foc. 25. Film 250 H en D. Belichting 4 seconden. Idem autochromplaat 5 minuten.

Voor alle volgende foto's zullen we, tot gemak van den fotografeerenden lezer, de gegevens er steeds bij vermelden.

En hiermede besluiten we onze pogingen te trachten meerdere amateurfotografen te winnen voor de plantenfotografie. We zijn natuurlijk eventueel gaarne tot meerdere inlichtingen bereid. Ook omtrent mislukkingen. De Redactie zal ze me dan wel even doorzenden. De beste tijd nadert, ja ze is er reeds. We wenschen u goed licht en weinig wind.

J. C. CETON.

DE OUDE VENEN (HET PRINSENHOF).

Het plassegebied in Friesland binnen de driehoek Grouw, Eernewoude, Wartena is wel het meest bekend geworden door de beschrijving van Ds. De Stoppelaar, predikant te Warga. Zijn dagbladartikelen worden buiten de provincie met graagte gelezen. Nu ze gebundeld zijn, hebben ze bij menig natuurvriend een goed plaatsje op de boekenplank verkregen.

De Friezen genoten mede van dit uitmuntende stijlwerk. Doch velen onder hen gaven er toch maar de voorkeur aan, zelve dat klotsende water en die groenende greiden een bezoek te brengen.

Wat veelal niet veel moeite kost.

Dit heiligdom is gemakkelijk te bereiken. Ruime en diepe waterwegen leiden er heen. Ja zelfs kan men op de fiets of te voet de rietkragen, die de oude venen omzoomen, al heel dicht naderen. Stappend door de dottervelden, die in April reeds zoo'n tocht even genotvol maken, als de meer in trek zijnde „bollendagen" van de duinstreken in Holland, zijt ge bijvoorbeeld in staat uitstekend kennis te maken met het rijke vogelleven onzer greiden. Want in een oogeblik gaat alle veer de lucht in. En ik denk wel, dat ge op goede dagen zelfs als leek in de Hooge Warren — d.z. de lage buitenlanden, die ± 0,3 m. beneden A.P. liggen — de eieren van Ljeap (Kievit), Skries (Grutto) en Tjirk (Tureluur) niet zult misloopen.

Met wat goed schoeisel, dat ge nu eenmaal moet bezitten, als ge niet uitsluitend geplaveide straten verkiest, kunt ge meestal in elk jaargetijde wel de plassen op enkele meters naderen. Ik vind dat altijd een bijzonder groot voordeel; de boot kan dan in z'n winterrust blijven, en de op het water drijvende wintergasten kunt ge naar welgevallen bespieden.

De rust is er 's winters wel volkomen. En dus laat het zich gemakkelijk denken, dat al onze doortrekkende zwemmers en duikers hier soms dagen achtereen wat toeven. Krijg ik dan van een goede kennis een waarschuwing, dan ben ik ook wel zeker, dat mijn eerstvolgende les in de open lucht voor mijn tochtgenooten veel succes belooft.

Doch des zomers gaat zoiets minder goed. Dan moet ge wel een vaarttuigje nemen. Hebt ge een kennis, die beschikt over een zeilboot of een motorboot, des te beter; niet zoozeer om 't vaarttuig dan wel om de kennis. Waarbij ik dan maar veronderstel, dat de kennis deze oude venen reeds meermalen heeft bevaren. Want gemakkelijk gaat dat niet. Voor de varengast, die niet gewoon is zich te oriënteren aan een vooruitstekend matthebiezeneiland of een scheefgegroeide elzenstruik, is het gevaar zelfs niet denkbeeldig, in deze doolhof te verdwalen. „'t Is er mooi", zei me iemand, die nog al goed „schipper" was, „doch zonder gids kom ik er niet weer." De man had met zijn gezelschap tot schemerdonker rondgedobberd, om een der nauwe toegangswegen terug te vinden.

Intusschen moge dit dolen voor sommigen de spanning verhoogen, voor velen is dit plassenland één groote tuin, vol variaties.

Al dadelijk bij de ingang — ik reken, dat ge van de Oostkant binnenkomt — opent zich dit gebied en valt het te genieten in zijn volle karakteristieke uitbeelding. Water, blinkend water, waarin smalle „stripes” (ook wel: ribben, riemen, hellen of hagen) — d.z. strooken land, soms ter breedte van nauwelijks 2 m. — van weerskanten de plas binnenschuiven en U doen vermoeden, dat ge zoo de overkant bereiken zult. Doch meteen ontplooiën nauwe doorgangen nieuwe pracht.

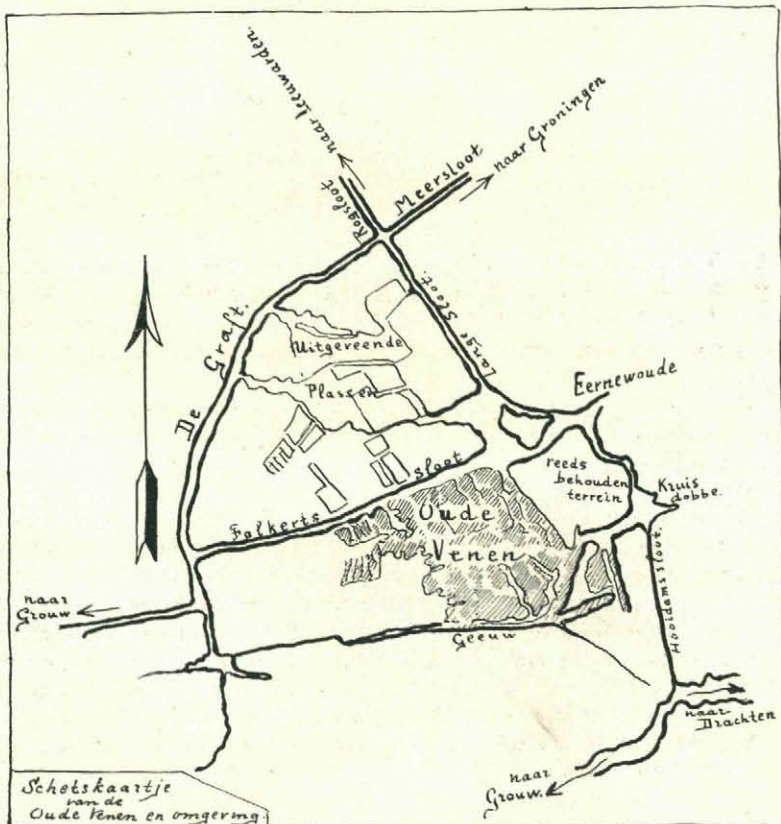
De strooken zijn resten van het oude veenlandschap; de plas zelve is een uitgebaggerde kom. De weelderige begroeiing doet duidelijk zien, dat de naam *oude venen* wél gekozen is; moge dan dit gebied in letterlijke zin geen *veengebied* meer zijn. Zooals 't landschap er nu ligt, handhaaft het zich reeds meer dan honderd jaar. En het is geen wonder, dat al heel grootestukken vrij duidelijk op weg zijn het verlandingsproces te ondergaan en zoo zelfs in de „oude venen” een nieuwe veenvorming duidelijk demonstreeren.

Zoo ergens, dan kunt ge hier een goed beeld verkrijgen van de plantenassociaties in de veenkommen.

Is de peilstok aan boord, dan gaat het gemakkelijk, varende uit het vrij diepe middengedeelte tot de drasse oever, successie in de begroeiing vast te stellen. Ik denk wel, dat geen schakel zal ontbreken.

Het geslacht *Potamogeton* is al dadelijk goed vertegenwoordigd. *P. crispus*, *P. perfoliatus* en *P. praelongus* vreezen ook hier een diepte van soms over de 3 meter in 't geheel niet. Ze vormen de z.g.n. „wierpollen” die sommige bezitters van motorbooten des zomers buiten dit gebied houden. Met deze drie is Uw lijst van Fonteinkruiden echter nog niet uitgeput; die begint pas. En met de watterranonkel is dat al precies eender, hoewel dan in wat minder aantal soorten aanwezig. Beide zijn ze goede vertegenwoordigers van de groep, die de bloemen boven 't water verheft en zelve ondergedoken blijft. Het in dit opzicht verwante vederkruid vindt ge op wat rustiger plaatsen.

De *Najas*-soorten en de *Zoetwater-zannichellia* verbergen er hun bloempjes onder water. Met het zoeken naar Hoornblad (*Ceratophyllum*), *Ruppia* en *Elodea* hebt ge een animeerende

bezigheid en kunt ge deze groep aanvullen. Voeg er nog het kranswier bij en 't ondergedoken stelletje is naar ik meen vrij compleet.

Dat de flora, die tevreden is met minder dan 3 meter water, flink vertegenwoordigd is, spreekt wel vanzelf.

Scirpus lacustris durft er het diepst te gaan. Met zijn grasgroene dikke stelen geeft hij een prachtig accent aan het vaak zoo donkere veenwater. Natuurlijk gaat de meest idyllische bekoring uit van het Phragmitesveld. De stevige stengels worden er een paar meter hoog en bieden schuil aan al de „zangers van het riet”. Na de broedtijd ziet ge al vrij spoedig de duizen-

Fig. 2. *Het Waterland van de oude Venen.*

Illustratie uit de Stoppelaar's „Op Frieslands wijde Wateren”. Welwillend ter beschikking gesteld door L. J. Veen's Uitg. Mij. te Amsterdam.

den spreuwen er hun slaappleats kiezen. Ze geven er tot in het vroege voorjaar de pachter van het riet voortdurende zorg en moeite, hoe zich van deze vernielers te ontdoen.

Waar de stengels 't dichtst opeenstaan groeit vaak letterlijk niets anders. Op sommige plaatsen echter zet een bont gezelschap van ijverige bloeiers dit zeer karakteristieke terrein eener duidelijke moerasflora in kleurige gloed. Voortroeiend langs het hooge riet determineert ge zoo op 't eerste gezicht in nog vrij diep water de duidelijk éénhuizige *Sagittaria sagittifolia* naast *Alisma*, de groote zoowel als de kleine en de drijvende. Het Iris-geel wenkt al uit de verte. Het driestijlige van de Kattestaart gaat ge in een volgende bocht wel even aan Uw gezelschap demonstreeren; *Berula* en *Sium* (alweer de kleine naast de groote) sieren er de oevers tegelijk met *Oenanthe fistulosa*, het Pijptorkruid. Bedenken we verder dat de bleekpaarse bloemen van de Waterviolier, de vaak wel 1,50 meter hoge bloeistengels van de Moeras-andoorn, de

witte schermen van de waterscheerling, de forsche groote Boterbloem en enkele Rumex-soorten overal de rietkragen een laatste en rake penseeltrek geven, dan is 't zoo zonder meer wel duidelijk, dat ook dit vegetatiebeeld zeer volledig naar voren treedt.

Zouden we de gordels alle aangeven, dan hadden we nog te letten op de Lemnasoorten, op de eveneens zwevende *Hydrocharis*, die sommige kommen kleurrijk vult. En op de *Azolla*, die er ook is binnengesmokkeld.

De Stratiotespoelen liggen er in lange rijen,forsch afgezet door de volledige bezetting van het rietveld. De veenwortelvelden houden wacht aan de ingang van een cirkelronde poel, alwaar in Juli en Augustus de geel met oranjebloemen van het Blaasjeskruid (*Utricularia vulgaris*) U blij-verrast doen stilzitten. De beide *Nymphaeaceeën* mag ik niet vergeten, want ze eischen heel wat van de ruimte voor zich op. In de provincie, die met het blad de „Fryske flagge” zoo'n suggestieve kracht verleende, mag de witte waterlelie dan ook op een „eigen terrein” beslag leggen.

Maar waar de wind ruim baan eischt om in volle heerschappij de watermassa in hoge golven voor zich uit te jagen, daar hecht zich Fontinalis, het bruingroene Bronmos aan de blootgewoelde wortels van kromgeslagen wilgen of scheefgegroeide elzen. In taaie strijd ziet ge deze hechtplant overal zijn terrein behouden.

Zouden we verder nog de z.g.n. grensgordelvegetatie analyseeren, dan werd mijn lijst nog eens zoo lang, en met het weder aan land stappen waren we tevens verplicht er de heele flora van die prachtige wilde weiden, die dit terrein zoo zeldzaam typeerend begrenzen, bij te nemen. Want dan zou het U recht duidelijk worden welk een tegenstelling deze bloemrijke maadlanden vormen met de zorgzaam gekweekte cultuurweiden.

Hier zijn we trouwens wel heel ver van alles wat naar eenige cultuur zweemt. Dit vluchtige kijkje in de plantenwereld zegt het duidelijk genoeg. Een blik in de insecten- en vogelwereld geeft al vrij spoedig een zelfde schema. In een terrein van ongeveer zoo h.a. vindt ge a.h.w. bijeengebracht alles wat het Friesche waterland aan natuurlijk leven kan bevatten.

Met recht verdient dan ook dit gebied de naam Natuurmonument.

En zeer verheugend is het, dat de eigenaar bereid is, het af te staan aan It Fryske Gea, de provinciale vereeniging voor Natuurbescherming. Daardoor kan de zekerheid verkregen worden, dat het aan zijn werkelijke bestemming zal blijven beantwoorden. Een bestemming, die wel een zeer gelukkige combinatie inhoudt van te zijn een recreatieoord van hooge waarde en een terrein, dat den liefhebber van wat studie steeds een prachtobject zal zijn.

Het is ten zeerste te hopen, dat de koop gelukken zal. Heel hoog is 't bedrag, dat er noodig is, niet. Doch zal het er komen, dan mag niet meer getalmd worden. Het gironummer van It Fryske Gea is 195212 te Leeuwarden.

Steunt gauw en steunt goed.

Hier ligt een terrein, dat een vergelijking met het Naardermeer kan doorstaan, een plassenland, dat zijn groote waarde mede ontleent aan de populariteit, die het verkreeg, doordat de eigenaar het watersportminnend publiek gulhartig toeliet.

Dat It Fryske Gea genegen is de vrije doorvaart te handhaven, mag wel tot groote vreugde stemmen.

Zou het ook niet vooral daarom zeer noodzakelijk zijn, dat honderden van hun sympathie getuigen door het zenden van een bijdrage?

Waarmee we dan behouden een wondermooie wereld, „waar alles met elkaar in harmonie kan zijn: hemel, water, zeilen, zon, riet, bloemen en vogels.”

Drachten.

D. DIJKSTRA.